

LIK I ZNAČAJ IVANA KAPISTRANSKOG

Erik FÜGEDI, Budapest

Povjesničar se nalazi u zaista teškoj situaciji kad ga se zaduži jednim takvim zadatkom, kakvim su mene zadužili organizatori ovog simpozija. Govorit mi je o liku i značenju svetog Ivana Kapistrana, a u ovom su kraju prije 530 godina ispovijedali da je svetac neko biće, koje stoji između Boga i ljudi i baš zbog toga su i tražili njegov zagovor. Zadatak se povjesničara u ovakvom slučaju mijenja u tom smislu, što mora ocrtati lik osobe, koja nadilazi svagdašnjeg čovjeka, s time da to postigne upotrebom istih sredstava, kao da se radi o svagdašnjem čovjeku. Shodno tome mora pronaći izvore, koji govore o njegovom ponašanju, ili pak daju naslutiti stvarne ili pretpostavljene pokretače njegova ponašanja.

Hvala Bogu, pri obavljanju takvog zadatka stoji nam na raspolaganju veliko mnoštvo izvora. Dio tih izvora je prije 60-tak godina već iskoristio Ödön Bölcskey, ali najvažnije – njegove govore izrečene u Beču 1451. g. – je otkrio redemptorist Johannes Hofer koje je duge godine proveo u pisanju knjige o Kapistranu. U spomenutim govorima, koji su se sačuvali u jednom kodeksu kaptolske knjižnice u Maria Saalu i u jednom kodeksu Münchenske Stadtbibliothek, Kapistran je ispričao svoja sjećanja slušateljima. Nije ni on bio prvi i jedini svetac Katoličke Crkve koji bi sam opisao povijest svoga okretanja od svjetovnog načina življenja, ipak iskrenost rečenica čitaoca ni danas ne ostavlja ravnodušnim. Imao je 65 godina kad je izrekao te propovijedi. Čovjeka te dobi smatra se starijom osobom, iako ne starcem i danas kad je produžen vijek trajanja ljudskog života. U 15 vijeku, osobito ako imamo pred očima činjenicu da je brzo stario i da mu je zdravstveno stanje bilo narušeno, on je bio pravi starina. Sve što je izrekao o sebi svjedoči o njevjerojatoj uravnoteženosti. Nije oplakivao propuštene šanse, nije govorio gorčinom, nego iznad svega tihim humorom optimistički raspoloženog starca. Iskreno žalim, što mi se nikad nije pružila mogućnost za proučavanje ova dva kodeksa. Citati koje navodim uzeti su iz Hoferovog njemačkog teksta. Nadati mi se jedino da je višestrukim prevođenjem nije došlo do iskrivljenja originalnog teksta.

Ne možemo točno utvrditi društveno porijeklo dječacića koji se rodio 24. lipnja 1386. godine i koji je na krštenju dobio ime Ivan. Sa sigurnošću možemo ustvrditi samo to da radi o gornjem plemićkom ili građanskom sloju tadašnje Italije. Odgoj mu je bi izvanredno dobar. Radosti prve ljubavi doživio je na sveučilištu u Perugi, ali objekat te ljubavi nije bila neka lijepa ili krasna djevojka, nego dva prava: rimsko pravo i kanonsko pravo. S takvim je žarom prionuo uz studij prava, da se razbolio na oči, što će

ga mučiti do kraja života. Ali pred oduševljenjem jednog mladića ni jedna zapreka nije nesavladiva. Usvojio je unutarnju logiku koja zarobljuje i današnje pravnike, i čim je imao teže i složenije slučajeve, tim se vještije služio tim oružjem. Još se dvije crte javljaju u životu ovog mladića dvadesetih godina. Prva je strogost. U svijetu mora vladati red, i to zakonski red. To pak može jamčiti samo pravni poredak. Sve one koji se nalaze izvan pravnog poretka, pa tako i krivovjerce, koji su dospjeli na rub društva, mora se prisiliti da se vrate u pravni poredak, a Židove treba primorati da se doslovno pridržavaju ograničenja koja su im propisana i da se ne miješaju sa kršćanima. Mladi je sudac bio jako strog, skoro nemilosrdan. A druga mu je karakteristika potpuno oprečna: mladić je htio ishoditi pomilovanje za jednog osuđenika na smrt u Napulju – i prema legendi, kako Hofer tvrdi (1) – odbacio je praksu sudskog postupka svoga vremena, prema kojem su osuđenika podvrgli mučenju.

U to vrijeme ga karakterizira izazovna oholost. Ponosan je na svoju vanjštinu, na odijevanje, na svoju lijepu plavu kosu, na kojoj su mu zavidjeli u tamnokosnoj sredini. Njegova oholost nije se međutim zaustavila na vanjštini. Svoj vrhunac postigla je na unutarnji način. Bio je najosjetljiviji na to da njegov postupak potpunome odgovara najvišoj istini, moralnim zahtjevima. Sam je priznao 1451. godine: „**non propter Deum feci iusticiam, sed propter famam et honorem**” (2).

U to vrijeme vanjska mu je karijera bila toliko uspješna koliko i dobro njegovana kosa. Njegov kralj (naš Ladislav Napuljski) ga je simpatizirao i odlikovao ga je raznim zaduženjima. Po svemu sudeći dvojica mladića su se dobro razumijela. U svom osvrtu Kapistran kaže, da je vjernije služio kralju kao sudac, nego Bogu kao redovnik. Otvoreno priznaje i to da bi bio radije umro za svog kralja. Njegovo djelovanje pratilo je odobravanje podložnika: nakon kraljeve smrti, koja je uslijedila 1414. godine, njega su izabrali guvernerom u najtežim trenucima grada.

Mladalački život i karijera srušili su se upravo u vršenju tog novog zadatka i to tokom ljeta 1415. godine. Bez obzira na to, što im je sada ponavljati već poznate činjenice, ipak se moram detaljnije pozabaviti ovim sudbonosnim preokretom u njegovu životu.

Nakon smrti Ladislava, kralja napuljskoga, koja je uslijedila 6. kolovoza 1414. godine, mogućnosti Kapistranove karijere su se suzile. U Italiji nije bilo tako slavoljubnoga vladara, kakav je bio napuljski. Malatesta je htio prisvojiti samo ono što je lako mogao osvojiti. Zato je i napao Perugiu bez posebne koncepcije. Ali, ako je već „umro kralj”, neka „živi kralj”. Kapistran je imao prilike da prihvati služenje Malatesti i tako izvuče korist i od novonastale situacije, međutim ga je u tome omelo njegovo hapšenje, utamničenje i prijelom noge prilikom pokušaja bijega iz zatvora. Sve ovo je prouzročilo njegovu diskvalifikaciju na političkom terenu i k tome ga je definitivno lišilo prilike koju mu je pružila situacija. Da se bio pridružio odmah Malatesti, mogao ga je lako pridobiti, ali ovako mu je izbjegla i ta prilika, svoje kašnjenje više nije više mogao nadoknaditi i srušila mu se svjetska karijera.

1. J. HOFER, *Johannes Kapistran, Ein Leben im Kampf um die Reform der Kirche* (Bibliotheca Franciscana 1-2), Heidelberg 1965. I. 47.
2. Ib. I. 54

Čini se po sebi razumljivim što su svi njegovi dosadašnji životopisci ovaj događaj smatrali sudbonosnim u njegovu obraćenju. Ali smatram, da treba imati pred očima i jedan drugi događaj, a to je njegov brak. Prema Hoferu „s vrlo velikom vjerojatnošću možemo pretpostaviti, da je Kapistranova ženidba uslijedila u posljednjim mjesecima neposredno pred tragedijom njegove karijere” (3). Ako pretpostavimo da je početak tragedije vezan uz smrtni krevet kralja Ladislava, onda dolazi u obzir samo vrijeme između 1. siječnja i 21. veljače (Peplnica) ili vrijeme između 8. travnja i kraja srpnja 1414. godine, jer bi nakon kraljeve smrti teže bio mogao napustiti Perugiu. Još je lakše pobiti tvrdnju prema kojoj je Kapistran sklopio samo prividni brak. Svoj brak je ovako definirao: „ego desponsavi sponsam, nunquam tetigi eam” (4). Hofer sumnja u to da je mladi par htio ostati u stanju djevičanstva, a ja malo toga mogu tome pridodati. S jedne strane moram ukazati na to, da je ovaj oblik ženidbe početkom 15 st. već odavna bio izišao iz mode. U svakom slučaju možemo ustvrditi da nije bio u modi u građanskim i plemićkim krugovima tadašnje Italije. I njegov životopisac Varese nam svjedoči da je do zavjeta djevičanstva došlo tek nakon što je Kapistran stupio u red. S druge pak strane moram spomenuti i tvrdnju prema kojoj je već kao mali dječak bio pretjerano sramežljiv. Nemam namjere dalje razglabati ovo pitanje, ali iz spomenuta dva podatka moram izvući konsekvencu: Kapistran je po svemu sudeći doživio neki seksualni pro-mašaj.

Ako je moja pretpostavka ispravna, onda nije propala samo mogućnost karijere, nego se srušio cijeli život mladića. Nije mogao dalje djelovati niti kao pravnik na onoj razini, koju je postigao kao mlad čovjek, a kao zreo muškarac nije mogao prihvatiti povlačenje, ali niti obitelj, djecu. Nije imao što da traži u svijetu. Preostao mu je jedan jedini izlaz: prihvatiti crkveni poziv.

Može se smatrati Božjom milošću što nije pao u očaj, nego se brzo pribrao i donio čvrstu odluku da stupa u red sv. Franje. Zahtjeve je njegove takvom dosljednošću i strogoćom primijenjivao prema sebi, kao što je prije postupao kao sudac sa krivovjercima koji su bili optuženi pred njim. Prestao je zanimati se za pravo. Odrekao se krvne osвете, koju je naslijedio i koju je svijesno njegovao. Redom je pružao ruku pomirnicu onima, koje je prije htio ubiti sam ili preko drugih. Time je započelo drugo razdoblje njegova života, koje će trajati 35 godina, do 1451. godine, tj. od 30. do 65. godine njegova životnog vijeka.

Početak je ovdje dosta nejasan, skoro nepoznat. Papa Martin V. koji je bio izabran na saboru u Konstanzu 1418. godine, ujesen se nalazi u Mantovi, a 24. listopada prima Kapistrana. Ne samo da ga prima, nego i ispunjava Kapistranovu molbu sadržanu u njegovom referatu o djelovanju fraticella, da bude inkvizitorom ove — pred njegovim očima — divlje mladice hereze. Njegovi životopisci nisu iznenađeni ovim njegovim životnim zaokretom. Hofer smatra da su Kapistrana vjerojatno poslali na kapitul Reda, ali to još nije odgovor na pitanje, koje se rodilo i u meni: što traži jedan fratar koji je tek prije dvije godine primljen u red, i koji je tek sada bio posvećen za svećenika, kod

3. Ib. I. 374

4. Ib. I. 373

zakonitog Poglavara Crkve? Kako je uopće mogao doći pred papu? Odgovora na to nema. U povjesničaru se jedino javlja pomisao, da je taj fratar ranije bio bliski suradnik jednog svjetovnog vladara, navikao se na društvo velike gospode, mirno i slobodno se mogao kretati u sjaju dvorova. Od 1418. godine Kapistran je usko povezan s Martinom V. i s njegovim trima nasljednicima. Kod Eugena IV., nasljednika Martina V., javlja se tri dana nakon njegova izbora. Moramo imati na umu, da je 32 godišnji, još uvijek mladi franjevac stručnjak za neka pitanja. Povjeravaju mu se važni zadaci, a druge sam prima dobrovoljno. Jednom riječju postaje „siva eminencija”.

U ovom drugom razdoblju svoga života zaista se kretao u visokim krugovima, a proširilo se i područje njegova djelovanja. Sada ga je već poznavala i cijena cijela Italija. Papa ga je 1428. htio konsekrirati za biskupa, ali se Kapistran rukama i nogama protivio tome. Motive takvog postupka ne moramo bezuvjetno tražiti u skromnosti asiškog osnivača reda, jer je sam Kapistran priznao: *nolui incarcerationi episcopatu* (5). Doista, talijanske biskupije su bile malene, za Kapistrana bi značile obavezu, a biskupska stolica bi značila zatvor umjesto slobode. Ali ova izjava daje naslutiti i druge zaključke: s malom pretjeranošću usudio bih se ustvrditi da je jako cijenio svoju slobodu, sam joj je volio odrediti kad će koju akciju poduzeti, a to već ukazuje na to da nije podnosio disciplinu, ograde. Na ovo pitanje morat će se vratiti i kasnije.

Ujesen 1418. godine, na susretu s Martinom V. nastupio je protiv fraticella. Njegovo kasnije djelovanje nas upućuje na to, da je to bavljenje anomalijom koja se ticala franjevaca i koju je trebalo spriječiti, bilo samo početak. Pravo je opet dospjelo u prvi plan. Trebalo je nagovoriti papu, kao poglavara Crkve, da izda bulu u kojoj se osuđuju fraticelli. To se i dogodilo u roku od tri tjedna. Nakon objavljivanja bule nije više bilo sporno, da on na temelju inkvizitorske ovlasti mora primijeniti papinu odluku.

Drugo polje njegova djelovanja bilo je stavljanje unutar zakonskih okvira djelovanja Židova. Ovo razdoblje ekonomskog i društvenog razvitka, koje se općenito naziva ranim kapitalizmom, omogućilo je akumulaciju i ulaganje sve većeg kapitala, i već je u ranijim stoljećima pridonijelo razvitku institucije bankarstva. Ovaj razvoj u Italiji, u čijem je centru bila trgovina s Istokom, kuda se osim toga slijevao i papinski porez iz cijele Evrope, nije bio bez utjecaja na položaj Židova. Racionalizam ukorijenjen u njihovoj vjeri i školovanju učinio ih je sposobnima za obavljanje značajnih kreditnih transakcija, a isto tako učinio ih je sposobnima za liječnički poziv. Nisu se više mogle održati one kanonske odredbe koje su se bavile njihovim pravnim položajem. Napuljski kraljevi, a isto tako i pape, počeli su s izdavanjem oslobađajućih privilegija za Židove. I kako to obično biva, privilegije su povlačile za sobom oslobađanje i na onim područjima, na koja se po pravu nisu odnosila. Kapistran se tvrdokorno usprotivio tim hebrejskim tendencijama. Posebno karakterističan za njegovu tvrdokornost je govor, što ga je održao u Rimu 1422. prilikom jubilarne godine, u kojem je zauzeo protužidovsko stajalište. Zbog toga, iako ne poimence, dobio je ukor od pape. Ali nakon što je prošla jubilarna godina, ipak mu je pošlo za rukom, da papa povuče ukor i privilegije koje je bio dao španjolskim Židovima. Njegov stav nije se promijenio ni u kasnijim godinama.

Godine 1427. je nagovorio napuljsku kraljicu Ivanu II da povuče privilegije svoga brata kralja Ladislava kojima je dao olakšanja Židovima i da povjeri Kapistranu nadzor nad održavanjem kanonskih zakona. Martinu V. je ranije pošlo za rukom, da napuljske privilegije proglasi i na teritoriju papinske države. Kapistrana je međutim još i 1447. godine zanimalo pitanje Židova, pa je sam preporučio Nikoli V., da izda svoju poznatu bulu o pitanju Židova. Godine 1451. je sam ukorio cara Fridriha, koji je došao na audijenciju za ustoličenje, da se na njegovom teritoriju ne obdržavaju kakonski propisi glede Židova.

U vezi Kapistranova protužidovskog djelovanja htio bih staviti tri primjedbe: 1. unatoč svoje dosljednosti Kapistran se suzdržao od ekstremističkog stava progona protiv Židova, i ne može mu se pripisati idejno rješenje događaja koji su se dogodili početkom 1450-tih godina u Boroslovu, a isto tako ne znamo ni za kakvu smrtnu osudu u koju bi bio umiješan; 2. Kapistran očito nije shvatio pravac ekonomskog razvitka, ostao je netaknut što se kreditne politike ticalo, i vidio je u tomu samo prekršaj kanonskog prava u vezi lihve, i 3. htio je opet postići povratak pravnom poretku, i u tome je postupio točno onako, kako se ponašao i prije obraćenja.

Nemoguće je ne uvidjeti da se Kapistran nakon svoga obraćenja prouzročeniog traumom zarobljeničtva, prijeloma noge (i možda braka), vraća svojoj prvoj ljubavi: pravu, kao društvenoj instituciji, koja olakšava i regulira sva područja života. Svejedno da li se radi o fraticellima ili Židovima, ili o političkim suprotnostima između dva talijanska gradića, pravnik — možda već sada mogu dodati: bolje izobražen pravnik — može stvoriti red primjenjivanjem pravnog poretka. A da to nije izmišljotina povjesničara, najbolje je da citiram odlomak iz njegova više puta spominjanog bečkog govora: „Kad sam se povukao u samostan — rekao je — činilo se izgubljenim vremenom ono što sam potrošio za studij dvaju prava. Kasnije kad sam se upoznao s teologijom, ni za što ne bih zanemario Corpus Juris. Ono je od prvotne koristi teologiji” (6). Jer u tolikoj mjeri je ostao, ili ponovno postao, pravnik, da je i teologiji prilazio preko kanonskog prava. A pravnik, kad vrši ulogu branitelja u slučaju sv. Bernardina Sijenskog godine 1424 — 25. svjedoči o istančanom pravničkom osjećaju, a godine pak 1429. prije početka rasprave s konventualcima, dao je sebe izabrati za glasnogovornika observanta u samostanu u Trastevere, te je prisilio dvojicu kardinala, koji su vodili sjednicu, da ga poslušaju. On ostaje pravnik i onda, kad se bude borio za reformu vlastitog reda i pobratimskog reda klarisa.

Nije samo naglasak prebacio sa rimskog na kanonsko pravo, nego je i sve svoje znanje posvetio tome, da se red sv. Franje vrati izvornoj zamisli osnivača, i da to strogo obdržavaju. Tu tendenciju je otkrio u opservantskom pokretu kojem se nakon potresnih vizija i sam priključio. Ako ima neuspjeha i tragedije u Kapistranovu životu onda je to potpuni neuspjeh na ovom području. Nakon višedecenijskog propovijedanja, pregovora i truda postalo mu je jasnim, da se ne može cijeli red prisiliti na taj put, kojeg je on kao pravnik smatrao jedinim putem koji vodi k cilju.

Godine 1445. su se observanti, papinskom dozvolom odijelili od konventualaca,

iako je generalova osoba još uvijek spašavala personalnu uniju, što Kapistran nije smatrao pobjedom ni usprkos toga što je on pripremio papinsku bulu „Ut sacra Ordinis Minorum religio”. Imao je grižnju savjesti. Samo je jedan sv. Franjo Asiški živio na svijetu i sljedbenici njegovih ideja mogu pripadati samo jednom redu. Iako je pitanje kako ostvariti u praksi siromaštvo izazvalo nesuglasice, ipak nije trebalo dopustiti da te nesuglasice postanu oštrije, no što su moguće nesuglasice unutar jedne obitelji, jer protiv toga je govorila i zapovijed ljubavi. Njegova grižnja savjesti nije bila bez temelja. Ovoga puta je izostao konsenzus. Štoviše, mnogi od njegove opservantske braće nisu odobravali ovo odvajanje, kao što mu to nisu odobravali pred kraj života ni u Mađarskoj, što je iz ovog samostana, gdje se sada prisjećamo Kapistrana, izagnao konventualce. Si duo faciunt idem, non est idem. Samostane konventualaca, u kojima je popustila disciplina i drugi su prisiljavali da ih predaju observantima, bez obzira da je to predložio Janko Hunjadi, ili ostrogonski nadbiskup Dionizije Szécsi, a nijedan od njih dvojice nije franjevac. U Kapistranu franjevca je pobijedio pravnik, koji se, vidjevši anomaliju, trudio oko reforme, odnosno nastojao je da se donesu takve zakonske odredbe, koje će riješiti anomaliju ili je barem malo približiti rješenju.

Bilo bi nepravедno tražiti u osobi i djelovanju Kapistrana isključivo pravnika, jer je od svojih zavjeta djelovao i kao pastoralni djelatnik. Duh Reda je zahtijevao od njega da se izgradi za propovjednika, što mu nije prouzročilo neke posebne poteškoće. Zapanjujuća memorija, dosljedna logika – a možda i temperamenat – uzdiglo ga je ubrzo u red propovjednika. Imat ću još prilike da se vratim i na ovo pitanje.

Propovijedanje – prvenstveno pak korizmeno propovijedanje – ni izdaleka nije istrošilo svu njegovu energiju. Ostalo mu je od nje još toliko da je mogao pisati referate i traktate na nivou svoga vremena. Od ovih htio bih istaknuti one o svećeničkom pozivu i studiju. Ako i priznamo kao istinu, da u jednim i drugima ima mnogo – možda čak i previše – detalja iz kanonskog prava, ipak im je cilj da kod crkvenih ljudi, i preko njih digne nivo vjerske prakse. Na kraju, ali ne kao posljednju činjenicu, moramo pribrojiti njegovom životnom djelu i uspjeh kanonizacije njegova subrata i nekadašnjeg prijatelja Bernardina Sijenskog. Taj slučaj već je toliko poznat, da bih ovdje spomenuo samo jednu epizodu. Papa ga je navodno upitao: „Tko će se pobrinuti za tvoju kanonizaciju?” (7).

8. svibnja 1451. godine Kapistran je stigao u Villach u Koruškoj. O njegovom dočeku zapisao je jedan drugi njegov životopisac, Fara: „Bilo je tako kao da je došao papa” (8). Ovaj ulazak bio je rezultat onog golemog rada, što ga je Kapistran obavljao u tri decenije koji su protekli od njegovih zavjeta. Iako je Italija bila glavno područje njegova djelovanja, ipak se glas o njemu proširio po čitavoj Evropi. U njemu nisu cijenili samo propovjednika, ne samo učenog franjevca, nego i više od toga: najboljeg prijatelja sv. Bernardina, muža, koji po ljudskoj logici i sam spada među svece. Petogodišnje razdoblje Kapistranova života od 1451 do 1456 je razdoblje, kako će kanonizacijski zapisnici kazati, Božjeg čovjeka.

7. Ib. II. 435

8. Ib. II. 312

Na početku tih posljednjih pet godina povjesničar se nalazi opet pred jednom za-gonetkom. U Beču je odlučio da će mu cilj biti istrebljivanje husitizma. Ovo nas izne-nađuje tim više što je Crkva već skoro prije dvadeset godina došla do kompromisa i ba-zelskim kompaktama je smirila situaciju. Kapistran – koji u tome ni izdaleka nije bio sam – smatrao je da je kompromis bio neispravan korak. Husiti su krivovjerci i ne mogu im se dozvoliti nikakvi ustupci. Ali husitizam nije bilo isključivo vjersko pitanje. S dogmatikom su se miješali teški društveni razlozi. Ne mogu odoljeti napasti, a da ne povučem paralelu između dvojice velikana tog vremena, Kapistrana i Piccolominija. Humanist Piccolomini je uvidio kako je složeno pitanje husitizma, i da se taj problem silom, ratom ili inkvizicijom, ne može riješiti. Ali kao papa (Pijo II) odrekao se svoga stava i zauzeo je stajalište protiv bazelskih kompakti. Čini se da je Kapistranov postupak iznio na vidjelo jedan uskogrudniji, da ne kažemo ograničeniji stav, i kao da je taj stav bio i jednostavniji: husitizam je krivovjerje i treba ga iskorijeniti. Treba kre-nuti u frontalni napad protiv krivih nauka, i pomoću propovijedanja, koje je djelotvor-no sredstvo pastorizacije, treba prosvjetliti zalutale duše. A ako ni tako ne ide, onda treba pomoću inkvizicije ponovno uspostaviti jedinstvo Crkve, koje je u opasnosti. Ova zamisao nema u sebi puno fantazije, ali Kapistranu u korist moramo izjaviti, da s jedne strane ni drugi suvremeni velikani nisu drugačije mislili, a s druge pak strane osmanlijs-ko prodiranje učinilo je vrlo aktuelnim spasavanje kršćanskog jedinstva. Ovu pojavu je Kapistran već ranijih godina s bolju morao primiti na znanje, osobito tada, kada je njegov prijatelj kardinal Giuliano Cesarini izgubio svoj život nakon bitke kod Varne.

Kapistran je već 1444. godine upozorio na tursku opasnost u svojim govorima odr-žanim u napuljskom kraljevstvu i na Siciliji. To je mogao učiniti tim lakše, jer je papa upravo opservante imenovao propagatorima križarske vojne protiv Turaka. Činilo se da je pad Carigrada na momenat razbudio evropsku javnost. Kapistran je kao propovjed-nik križarske vojne 1454. dospio u Frankfurt na njemački carski sabor. Tu je doživio posebno razočaranje kad je spoznao da se oduševljenje koje se rodilo nakon pada Cari-grada pokazalo se tek kao plamen slame. Razočaran donio je samostalnu i neovisnu od-luku. Papi je javio: „Sutra ću krenuti, otići ću k caru, da nam da veću pomoć, zatim idem u Mađarsku da spriječim sklapanje sporazuma s Turcima”.

31. svibnja 1455. stigao je u Győr, gdje su mu biskup, svećenstvo i narod u mimo-hodu izašli u susret. Četiri godine ranije primili su ga u Villachu s počastima koje doli-kuju papi, a sada u Mađarskoj koja je živjela u strahu od Turaka primaju ga kao živog sveca. Dogodilo se, tako, da je u njegovom djelovanju – izuzev one dvije godine nakon njegova obraćenja – pravnik potisnut u pozadinu, da bi na kraju potpuno iščeznuo i predao mjesto propovjedniku i vojniku. Imao je skoro 70 godina, ali duševno je ostao veoma fleksibilan.

Nakon što je splasnulo oduševljenje nastalo poslije pada Carigrada, novi turski na-pad je bilo moguće spriječiti samo na dva načina: ili da se mađarski kralj podloži sulta-nu, ili da pokuša skupiti takvu vojsku, koja bi se s uspjehom mogla suprotstaviti jačoj snazi. Ovo posljednje je mogao ostvariti samo regrutiranjem kmetstva. Kapistran je najprije trebao pridobiti kmetove za vojsku, na koju nisu bili navikli, ili kako su to u ono vrijeme nazivali, da prime križ. Njegovi govori održani u gradovima i selima sred-njevjekovnog mađarskog kraljevstva, imali su golem utjecaj, što je teško objasniti. Na

žalost nije nam se sačuvao nijedan odlomak iz njegovih govora. Međarski nije znao, kao što nije znao ni hrvatski, ni njemački. Zato je govorio latinski, ali to je moglo utjecati samo na intelektualce — dodao bih: samo na jedan manji dio njih — koji su živjeli po gradovima. Većini stanovništva, žiteljima sela, njegova subraća su tumačila što je Kapistran rekao. Ovakvo je tumačenje moglo biti vjerno, eventualno oduševljeno, moglo je oponašati Kapistranove geste, intonaciju, ali nije moglo imati neposredan utjecaj. Nadam se da ne pretjerujem, ako ustvrdim, da je njegovim govorima dalo snage uvjerenje da slušaju živog sveca.

Iako nam je danas teško shvatiti kako je svojim govorima mogao utjecati na mase, ipak mu je pošlo za rukom, da skupi velik broj križara. Došao je pod Beograd predvođeci ih kao njihov zapovjednik, s nakanom da zajedno sa regularnom vojskom Hunyadija oslobodi grad i tvrđavu od opsade dobro naoružanih sultanovih četa. Suvišno bi bilo prikazivati njegov uspjeh, nego — istražujući njegovu ličnost — radije si moramo postaviti pitanje: kako možemo prosuditi Kapistrana kao vojskovođu? Odgovor nije lak. Ima dosta kontradiktornih crta. Više puta sam ukazao na to, koliko je cijenio svoju nezavisnost, koliko se plašio ograničenja. Ova njegova karakteristika teško se mogla uskladiti s teorijom i praksom fizičkog ratovanja. Doista, imamo informacija, koje nam svjedoče o tome, da se on i u kritičkim momentima trudio oko svoje samostalnosti, što jedan profesionalni vojnik može ocijeniti samo kao nedisciplinu. Tome u prilog ide i činjenica, da je obilazeći državu često puta izgubio kontakt sa svojim pretpostavljenima. Pisma Carvajala, papinskog legata u Budimu, nisu ga mogla naći nigdje. Kaločki nadbiskup je skoro u očaju pisao Kapistranu kako se skupilo veliko mnoštvo u njegovoj biskupiji, da ga sluša, ali Kapistran se nije pojavio u zakazano vrijeme, i bojati se je da će se masa, nakon što im ponestane hrane, razići. Takve vrste je i podatak što ga znamo o Kapistranovu djelovanju pod Beogradom. Mađarska vojna historiografija tvrdi da je jedna mala grupica križara, usprkos Hunyadijeve izričite zabrane prešla preko Save i potjerala Turke s jednog brežuljka. Turci su na to prešli u protunapad, a Kapistran je pak sa cijelom križarskom vojnom prešao preko rijeke i upustio se u borbu. Hunyadiju nije drugo preostalo, nego da slijedi Kapistranov primjer. Ovdje moramo razlikovati dva momenta. Prvi je, da ni svoje jedinice nije uspio držati pod disciplinom, a ni sam se nije podložio Hunyadijevim zapovijedima. Upustio se u veliki riziko, kad je poveo svoje čete. Moglo se to završiti jednako tako velikim porazom, kakva je velika bila i pobjeda. Drugi simpatični momenat nalazimo u tome što nije napustio malu grupicu koja je prva prešla preko rijeke. Imam primjera i za to, da je bio human zapovjednik. Župnik nekog malog mađarskog sela je također primio križ. U beogradskoj bici mu se žabila u lice jedna strelica. Dotrčao je do Kapistrana, moleći njegov zagovor, na što mu je on „prorekao” da neće umrijeti od zadobivene rane. Teško je protumačiti, gdje je taj fratar mogao naučiti, da je zapovjednikova dužnost umirivati svoje podložne, ta cijelog života borio se samo teorijskim mačem prava.

Poznato je, da ga je borba do kraja iscrpila. Došao je ovamo u iločki samostan, i ako je istinita informacija, ovdje je želio vječno počivati. Ali sada se po prvi put u životu pokazao profesionalnim političarem. Iz pobjede za sada nisu mogli izvući nikakvu vojnu korist. Znao je da će to morati činiti kasnije netko drugi. Međutim u posljednjim danima svoga života trudio se oko toga da izvuče političku korist. Redom je slao

izvještaje s ciljem, da proširi uvjerenje: Turčina se može pobijediti. Dugačka pisma njegovih suradnika služila su tom cilju.

Na završetku moramo još dodirnuti pitanje kanonizacije. Svoj život je skoro u cjelini proveo u Italiji, gdje je kroz duga desetljeća svu svoju neprocjenjivu energiju posvetio propovijedanju, reformiranju svoga reda i reformiranju klarisa, te istrebljivanju malverzacija. Samo nešto malo više od dvije godine posvetio se organiziranju borbe protiv Turaka. Ipak su njegovo proglašenje svecem jednako tražili oni mađarski observanti, koji su ga poznavali i radili s njim samo zadnje dvije godine, kao i onaj mađarski kralj – Matija – koji se susreo s njim u svom djetinjstvu. Stav dijecezanskog svećenstva međutim nije bio tako jednoznačan. U danima nakon njegove smrti dogodila su se čudesa kod Kapistranova lijesa, što je gardski župnik skaptički javio papinskom legatu koji je u to vrijeme boravio u Futogu: „...fratri ukopali mrtvo tijelo pokojnog oca i daju ga častiti kao sveca” (9). Legat je zapovijedao da ga se odmah pokopa. Po svemu sudeći kardinal Carvajal nije vidio sveca u Kapistranu. Ni sam se ne mogu osloboditi dojma, da ni Italija nije pridavala veliku važnost njegovoj kanonizaciji. Vjerojatno ga je njezine potpore lišilo iznuđivanje bule iz 1445. godine i rascjep reda, te što je Bernardina Sijenskog tako brzo uzdigao na čast oltara. Kao da su mu 35 godišnja nastojanja bila premalo za kanonizaciju. Bilo kako bilo, činjenica je da kanonizacijski postupak u sljedećih 70 godina nije donio nikakva rezultata, a godine 1526 kada se srušilo srednjovjekovno mađarsko kraljevstvo i njegova kanonizacija je skinuta sa dnevnog reda. Kapistrana su smatrali svecem samo podložnici mađarskog kralja i mađarski opservanti. Beogradska bitka i sakupljanje križarske vojne ga je učinilo takvim, te su ga tek 1690. proglasili blaženim, a svecem 1724. kada je borba protiv Turaka postala opet aktualnom.

Da li je papa bio vidilac kada ga je upitao: „A tko će se pobrinuti za tvoju kanonizaciju?”

(prijevod: Harmath K.)